

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOSOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Michal Ďurišík

Univerzita Pardubice

Fakulta filosofická

Utilitarismus a spravedlnost války v novodobých válečných konfliktech

Michal Ďurišík

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal Ďurišík**
Osobní číslo: **H15530**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Utilitarismus a spravedlnost války v novodobých válečných konfliktech**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1.Otázka spravedlnosti války. Současné mezinárodní zákonné normy zakazující mučení jako rámec uvažování odmítajícího mučení. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení.
- 2.Nový kontext války. Terorismus a válka proti civilnímu obyvatelstvu.
- 3.Formulování problému "tikající bomby" a oprávněnosti mučení. Filosofické pohledy na něj.
- 4.Postoje k mučení u různých autorů.
- 5.Utilitární řešení problému.

V první a druhé kapitole se budu věnovat historickému pozadí a vymezení tématu časově, určitým mezníkem bude rok 2001. Ve třetí až páté kapitole nastíním utilitaristický pohled na mučení a za jakých případů je mučení přípustné z hlediska utilitarismu. Objasním i argumenty oponentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Josef Velek: Kapitoly z teorie spravedlivé války, Praha, 2014

Bernhard Sutor: Od spravedlivé války ke spravedlivému míru, Praha, 2014

Bob Brecher: Torture and the Ticking Bomb, Carleton, 2007

F. M. Kamm: Ethics for enemies terror, torture and war, Oxford, 2011

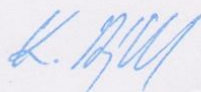
Michael Walzer: Just and Unjust Wars, New York, 2006

James E. White: Contemporary moral problems, Wadsworth, 2009

Vedoucí bakalářské práce: **ThDr. Jan Rokyta, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2016**

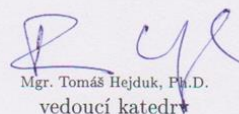
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

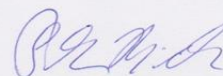
Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2018

Michal Ďurišik

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych především poděkovat mému vedoucímu práce ThDr. Janu Rokytovi, Ph.D. za jeho ochotu a pomoc, bez něho bych pravděpodobně tuto práci nenapsal. Také bych chtěl poděkovat svému otci za jeho debaty, které mě motivovaly a dávaly nápady.

ANOTACE

Tato práce se zabývá proměnou teorie spravedlivé války. Jejím cílem je ukázat problematičnost boje proti terorismu a nabídnout utilitaristické řešení.

KLÍČOVÁ SLOVA

terorismus, utilitarismus, spravedlnost, válka

TITLE

Utilitarianism and justice of the war in modern conflicts

ANNOTATION

This thesis deals with the transformation of justice war theory. Its aim is to show the problem of the fight against terrorism and to offer a utilitarian solution.

KEYWORDS

terrorism, utilitarianism, justice, war

Obsah

Úvod	9
Otázka spravedlnosti války z historického hlediska	11
Revizionistický pohled na standardní teorii spravedlivé války	16
Změna pohledu na teorii spravedlivé války – terorismus	20
Mučení – příčiny a důsledky	24
Závěr	30
Použitá literatura	32

Úvod

V této práci se budu zabývat teorií spravedlivé války a jejím vývojem až do dnešní doby. Když člověk čte denní tisk nebo sleduje zpravodajskou relaci, čas od času a dle mého názoru čím dál častěji, se objevují zprávy o teroristických činech. Tyto teroristické činy vyvolávají samozřejmě reakce, jednak reakce veřejnosti ale také reakce států samotných. Přírozenou reakcí veřejnosti je většinou odsouzení takového činu. Poslední dobou je i pouhé odsouzení takového činu politiky přírozenou reakcí. Já osobně si myslím, že nejpřirozenější ale také nejlogičtější čin, je aktivní boj nebo potlačení aktivit takovýchto skupin. To se tak velmi často děje. Problém však nastává v situaci, kdy má proběhnout takovýto boj nebo chcete-li válka.

Teroristické organizace většinou nemají žádný svůj stát nebo území. Jak tedy můžeme aktivně bojovat na území nepřítel, který žádné území nemá? Přesto se však nepřítel nevznáší v oblacích nebo není neustále v mezinárodních vodách. Své „sídlo“ skutečně má na území některého státu. Nakolik však máme právo do tohoto státu jít a bojovat na jeho území, když s tímto státem nejsme ve válce? A co vlastně válka z právního hlediska je? V této práci se chci mimo jiné zabývat i tím, jak je možné vést legální válku proti někomu, kdo vlastně „neexistuje“. Další a neméně důležitou věcí je, jak se máme k takovýmto „vojákům“ chovat.

V nadpisu mé práce je dodatek *v novodobých konfliktech*. Tento dodatek je velmi důležitý, protože budu chtít dokázat, že v minulosti tato problematika byla mnohem jednoznačnější než v současné době. I slovo *konflikt* je zde záměrně. Budu totiž chtít také dokázat, že mluvit o válce v bojích proti terorismu je nesprávné. Mým cílem je také upozornit na problematičnost slova *válka*. Přeci jenom se domnívám, že je v dnešní době slovo *válka* poněkud bagatelizováno. Všude kolem sebe vidíme „válku“. Válku skladů, válku taxikářů, válku proti hmyzu atd. Proto nám asi nepřijde nikterak podivná válka proti mafii nebo válka proti terorismu.

Pokusím se také poukázat na problematičnost lidských práv u teroristů. Přeci jen nejsou to vojáci, protože nespádají pod žádnou pravidelnou armádu nějakého státu. Mohou se

tedy jako vojáci chovat? Mohou vůbec bojovat? A znovu opakuji, jak jim chceme vyhlásit válku, když neexistují? Nezabíjí tedy naši vojáci v zemích blízkého východu nebohé civilisty? Aktuálnost a naléhavost těchto otázek mě přiměli pokusit se poodkrýt další rozměr těchto otázek.

V názvu této práce je také slovo utilitarismus. Předem se přiznávám, že velká část této práce bude psána z utilitaristického pohledu na věc. Utilitarismus je velmi zkráceně etický pohled na svět, který říká, že cílem je největší prospěch a užitek co největšího počtu jedinců. Jednání hodnotí pouze podle jeho důsledků, a tedy je ve výsledku možné říci, že *účel opravňuje prostředky*. Avšak jedině při tom, že účelem je štěstí co největšího počtu lidí. Zvolil jsem si tento pohled na situaci, protože si myslím, že je to nejlepší přístup k terorismu a teroristům. „Válku“, kterou nyní vedou teroristické organizace vůči civilnímu obyvatelstvu považují za svého druhu rakovinu. Pokud člověk dostane rakovinu, tak podstoupení chemoterapie je také velmi nepříjemné, ale pro úplně uzdravení je to nezbytné. Válčit se může, a často také válčilo, pro spousty neracionálních *hloupostí*, ale chránit své vlastní obyvatelstvo je základní povinností každého státu.

Samozřejmě má práce neobsáhne tuto problematiku celou, ale budu se snažit, aby základní myšlenka byla vystižena a zachycena tak, jak je v úvodu zamýšleno. Poslední věcí, kterou bych chtěl v úvodu napsat je, že aktuálnost „uprchlické krize“ je také jedním z důvodů této práce. Ne z důvodů, nějaké náboženské nebo kulturní nesnášenlivosti, ale právě naopak. Chci popsat terorismus, jeho principy, jeho způsoby uvažování a také teroristy jako takové. Chci objasnit, že ne všichni uprchlíci jsou teroristy, a ne všichni teroristé jsou uprchlíci.

Otázka spravedlnosti války z historického hlediska

Aby byl tento text správně pochopen, je třeba, abych nejprve odpověděl na otázky: „Může být válka vůbec spravedlivá?“ a „Za jakých okolností, může být spravedlivá?“. První, kdo se začal nějakým způsobem zabývat touto tématikou, ve smyslu podmínek vedení války, byl Cicero, který tvrdil, že válčení bez důvodu, je vždy nespravedlivé. Za spravedlivou válku považuje případ, když stát válčí buď kvůli pomstě nebo zahnání nepřítele. Tyto války jsou *pro fide*, což je ochrana poddaných, které si Řím podrobil, nebo *pro salute*, což je válka zajišťující vlastní existenci. Mimo jiné musí být také válka včas a formálně vyhlášena, a s vyhlášením války by měli být předány i požadavky kapitulace. Nicméně tyto pravidla spravedlivé války byla podle Bernharda Sutora pouze legalizováním římské expanze, která spočívala v tom, že Řím poskytoval bezpečí národům za cenu jejich podrobení.¹ Proto si nejsem jist, zda se dají tyto „zákony“ brát jako legitimní pro hodnocení spravedlivé války.

Spravedlnost války v dnešním pohledu již ale není tak jednoduchá. Dnes je tento etický problém poněkud složitější, protože musíme brát v potaz tři aspekty válečného práva, a to *ius ad bellum*, *ius in bello* a *ius post bellum*. Tedy právo na válku, práva během války a práva po válce.² V historických kontextech se některé tyto práva měnily, upravovaly nebo vytvářely. Cicero byl sice prvním, který přemýšlel nad legitimními důvody válku, ale nebyl prvním, který začal nad válečnou problematikou přemýšlet. Pro antické Řecko a Řím byla válka přirozeným stavem. Ale ta byla legitimní pouze tehdy, pokud ji schválili kněží. Nepřirozeným stavem pak byl mír, který se musel ustavovat smlouvami a dohodami, v Řecku *spondai*, v Římě *pacta*, odtud latinský výraz pro mír *pax*.³

Významné myslitele najdeme bezesporu v antickém Řecku. Jmenovitě Platón a Aristoteles, začali o válce a přemýšlet jinak než s náboženským podtextem. Platón tvrdí, že lidé ztratili střídmost a spokojenost s životem, protože podlehli své žádostivosti. A tudíž stát musí smět vést válku. Zároveň však v *Ústavě* zdůrazňuje, že pokud zavládne

---

¹SUTOR, Bernhard, *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*, Praha, Filosofia, 2014, s. 21.– 22.

²VELEK, Josef, *Kapitoly z teorie spravedlivé války*, Praha, Filosofia, 2014, s. 22.

³SUTOR, Bernhard, *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*, Praha, Filosofia, 2014, s. 15.

ideální řád, a to tak, že rozum převládne nad žádostivostí, je mír tou nejrozumnější a jedinou cestou. Sofisté v *Ústavě* naopak zastávají pozici práva silnějšího a Sókratés oproti nim tvrdí, že i moc musí podléhat mravním normám. Samozřejmě je ale podle Platóna potřeba mít silné vojsko, aby bylo schopno zažehnat případné bezpráví.⁴

Pojďme se nyní podívat, jak nad danou problematikou přemýšlí Aristotelés. „Pracujeme zajisté, abychom si opatřili prázdeň, a válčíme, abychom žili v míru. Ctnosti praktického jednání tedy uskutečňují svou činnost v životě občanském anebo ve válce. Činnostmi v těchto oblastech se pak zaneprázdňujeme a válečnou činností docela, neboť nikdo nechce válčit pouze proto, aby válčil, ani se jen proto nechystá k válce.“ Aristotelés říká, že každý člověk má mít možnost na seberozvíjení a soužití v rámci *polis*, jenže na to potřebuje čas a ten má člověk pouze tehdy, pokud je mír. Proto je válka legitimní jediné, pokud je pro mír. Aristoteles stejně jako Platón říká, že je nezbytné, aby *polis* měla silnou armádu a byla obranyschopná.⁵

Myslím, že by nebylo správné, pokud bych nezmínil Bibli. Nejprve samozřejmě Starý zákon. Ve Starém zákoně vystupuje často Jahve jako válečnický bůh, protože na některých místech vede vlastně „válku“ i proti svému lidu, zároveň však právě Jahve dává Izraelitům právo na válku, proti všem, kteří nejsou stejného vyznání anebo proti těm, kteří obývají zemi zaslíbenou.⁶ Pokud bychom hledali nějaké válečné právo v Novém zákoně, tak podle Sutora neobsahuje žádná normativní stanoviska přímo k válce a míru mezi národy. Zároveň však tvrdí, že v Novém zákoně nalezneme pasáže, kde se mluví o vojácích, jako profesi. Takže z toho můžeme udělat závěr, že s touto profesí Nový zákon počítá a nezavrhuje ji. Samozřejmě bere v potaz i kázání na hoře (*Mt 5*), kde zaznívá kázání „nezabiješ“ nebo „kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou“.⁷

Podle mne jsou tyto antiteze násilí spíše nějakým kánonem ve vztazích mezi lidmi. Také Sutor ještě dodává, že každý člověk je povinen při hrozbě násilím nastavit druhou tvář, ale nikoliv tvář druhého a už vůbec ne toho, koho jsem zavázán chránit.⁸ To značí, že ani křesťanství nezavrhuje násilí, při potřebě ochrany, obzvláště ochrany druhých či boji proti zlému.

---

⁴SUTOR, Bernhard, *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*, Praha, Filosofia, 2014, s. 18.

⁵Tamtéž, s. 19. – 20.

⁶Tamtéž, s. 23-24

⁷Tamtéž, s. 27. – 28.

⁸Tamtéž, s. 28.

Existuje vůbec dovolená válka? Právě tuto otázku si pokládal i Tomáš Akvinský. Je pozoruhodné, že užívá adjektivum „dovolená“ a nikoli „spravedlivá“, a to z toho důvodu, jak poznamenává Sutor, že válka je vždycky zlo. Akvinský přidává k Cicerovým „zákonům“ své teologicko-etické stanovisko. V těchto stanoviscích je jasně vidět, kdy je válka dovolená. Zároveň pokládá základ tomu, kdy a jak může být válka přípustná. Prvním bodem je *legitima auctoritas*, zákonná vláda, která jako jediná může vést válku. Pro soukromé osoby jsou zde soudy. A v čele této vlády stojí vladař, který pozvedá meč pouze z příkazu Božího.

Druhým bodem je *iusta causa*, spravedlivý důvod vedení války. To znamená, že válka musí být vždy vedena jen proti někomu, kdo se provinil bezprávným, na někom druhém. Třetím bodem je *intentio recta*, správný záměr se kterým se vede válka. Pokud budou splněny první dvě podmínky, ale válka se povede se záměrem krutosti či krvežíznivosti, tak je to válka nedovolená. Správný záměr je dvojitý, buď zabránění zlu nebo zajištění dobra.⁹

Myslím si, že právě Tomáš Akvinský upřesňuje ono kázání na hoře, protože ho převádí do určité roviny státnosti. A zároveň apeluje, aby byla válka *ultima ratio*, posledním prostředkem a vedena způsobem úměrnosti.¹⁰ Stejně jako musí být úměrná sebeobrana člověka při vedeném útoku proti němu. S touto teorií pracuje i David Rodin, který ospravedlňuje násilnou sebeobranu, pokud jsou splněny tři podmínky. Za prvé, újma způsobená obráncem není větší, než které se snaží zabránit. Za druhé, neexistuje žádný jiný méně poškozující způsob dosažení cíle a za třetí, újma, kterou se obránce snaží odvrátit je skutečně bezprostřední.¹¹

Dalším významným myslitelem teorie o spravedlivé válce byl Francisco de Vitoria, u kterého je významné, že žil na konci 15. a v 16. století, tedy po objevení Ameriky a začátku kolonizace, v kontextu sporů o dovolenost války s Indiány. Vitorio vychází z Tomáše Akvinského, a upřesňuje jeho teorii tří podmínek dovolenosti války. Spravedlivá válka, *bellum iustum*, je podle něj válka obranná a vyplývá z povinnosti bránit bližního. Ospravedlňuje však i válku výbojnou a to tehdy, když byl nepřítel odražen, pak je nutné ho i potrestat. Vitorio promýšlí, jak zachovat mír ve světě, a to jde

---

⁹SUTOR, Bernhard, *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*, Praha, Filosofia, 2014, s. 40.

¹⁰Tamtéž, s. 41.

¹¹VELEK, Josef, *Kapitoly z teorie spravedlivé války*, Praha, Filosofia, 2014, s. 35.

podle něj tak, že všechny státy tvoří společenství národů, které spojuje *ius gentium*, mezinárodní právo. A když se bude dodržovat toto právo, tak nastane všeobecný mír. Problémem však podle Vitorii je, že není nějaká nadnárodní instance, která by vzájemné konflikty hodnotila, takže tato povinnost padá na státy samotné, či knížata kontrolující vnitrostátní moc. Znamená to, že poškozená nebo napadená strana je v konfliktu stranou ale i soudcem, což správné není. Vitorio upřednostňuje princip úměrnosti a zásadu *ultima ratio* (viz výše), což v praxi znamená, že násilí smí být použito ale jen jako nejzazší možnost v porovnání s aktem protistrany.

Vitorio teoretizoval i nad jakousi formou volného pohybu zboží a majetku mezi státy. Ale toto všechno nemyslel jen pro křesťanský svět, ale pro všechny, tedy jako svět mnoha národů. Pro Vitoria nebyl spravedlivý důvod k válce ani násilná misijní válka.¹² Jeho teorie spravedlivé války začínají připomínat dnešní podobu mezinárodního práva, ale s absencí nestranného soudce.

Velmi významným myslitelem míru byl také bezesporu Immanuel Kant. Kant tvrdí, že díky „nespolečenské společenskosti“ člověka je jeho přirozeným stavem konflikt. Tudíž spíše stav válečný je *status naturalis*. Stav přirozený a mír se musí ustavovat, a to skrze konstitučně – právní akty.¹³ Kant ustanovuje šest podmínek, kdy má trvalý mír šanci. Zaprvé: „myslet potají na válku již při uzavírání míru“, zadruhé: „získávat státy do soukromého vlastnictví“, zatřetí: „mít stálou armádu“, začtvrté: „zadlužovat stát pro válečné účely“, zapáté: „násilně se vměšovat do vnitřních záležitostí jiného státu“, zašesté: „dopouštět se ve válce bezectného (zločinného) jednání“.¹⁴ V Kantově první a šesté podmínce, je zahrnut princip důvěry. Pokud totiž již stát uzavírá smlouvu s tím, že ji záhy poruší, a také pokud se ve válce dopouští úkladných vražd či atentátů, poté se vytratí důvěra, která je nezbytná i u válčících stran. A bez důvěry není možné uzavřít nějaký platný a trvalý mír.¹⁵ V těchto podmínkách je vidět, že Kant nepřemýšlí jen o *ius ad bellum*, ale již také o *ius in bello*.

Skutečným „otcem“ novověkého mezinárodního práva se nazývá Hugo Grotius. U něho zaznívá přímo „mezinárodní právo“, které je dané pod vládou spravedlivého Boha pro

---

¹²SUTOR, Bernhard, *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*, Praha, Filosofia, 2014, s. 44. – 47.

¹³Tamtéž, s. 66.

¹⁴Tamtéž, s. 67.

¹⁵Tamtéž, s. 68.

všechny. Také toto právo je z části složené z *ius gentium*, práva národů, což je zděděné mezinárodní vztahové právo. Důležitou myšlenkou je obhajoba mezinárodní intervence, protože Grotius tvrdí, že se může stát, že některý ze států nabude charakter státu zločinného. V tom případě je povinnost dodržet myšlenku všeobecného míru. Grotius dále tvrdí, že základní větou přirozeného i onoho dědičného mezinárodního práva je *pacta sunt servanda*, tedy „smlouvy se musejí dodržovat“. Což v praxi znamená, že samotné porušení dohody je porušením mezinárodního práva. Zůstává však problém universálního nestranného soudce. Nesmírně si uvědomuje jeho nezbytnost ale i jeho absenci, přesto však tento problém nevyřešil.¹⁶

---

¹⁶SUTOR, Bernhard, *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení*, Praha, Filosofia, 2014, s. Tamtéž, s. 49. – 51.

Revizionistický pohled na standardní teorii spravedlivé války

Je třeba si uvědomit, že zde sledujeme vývoj spravedlivé války v historickém kontextu, kde byly vždy jasné hranice mezi tím, kdo kde bojuje. Pohled na teorii o spravedlivé válce, se mění velmi zásadním způsobem v dobách, kdy na scénu vstupuje terorismus. Je náboženská válka spravedlivá? Je válka proti civilnímu obyvatelstvu spravedlivá? V této kapitole poukáží na to, kdy je válka ještě ospravedlnitelná.

Každá teorie spravedlivé války musí být podle Josefa Velka složena na základě tří základních otázek. Zaprvé „Co znamená spravedlivá či nespravedlivá válka?“, zadruhé „Co znamená spravedlivý či nespravedlivý způsob vedení války?“ a za třetí „Co znamená spravedlivý či nespravedlivý způsob ukončení spravedlivých či nespravedlivých válek, které byly vedeny spravedlivým či nespravedlivým způsobem?“ Na tyto otázky odpovídají již zmíněné principy *ius ad bellum*, *ius in bello* a *ius post bellum*. Revizionisté, které zde uvedu jako příklad, budou kritizovat či pouze poukazovat na neplatnost teorie spravedlivé války, která je založena na lidských právech.¹⁷

Většina dnešních teorií o spravedlivé a nespravedlivé válce je založena na tom, že státy jako takové připodobňujeme osobám. Tak tedy jako má právo bránit se osoba jako jednotlivce, tak by toto právo měl mít i stát jako takový. Tyto teorie jsou založeny na morálních principech.¹⁸Ve zkratce to tedy znamená, že právo státu je ekvivalentem práva jednotlivce. Nelze tedy připustit neznalost práva jednotlivce, když chceme řešit práva státu.

V zásadě je morálně přijatelné, když někdo, kdo je napaden se brání. Nepřijďme přeci za tím, kdo se bránil a neřekneme mu, že je stejně vinen jako útočník, protože se bránil násilím. Samozřejmě musí být tato obrana adekvátní útoku. Takové jednání je ošetřeno zákonem, konkrétně v České Republice je to §29 trestního zákoníku. Jak vidíme, tak právo bránit se je obsaženo i v zákonech. Problém však nastává v tom, že tyto zákony jsou platné pro lidi, ale stát není osoba. Tímto způsobem bude k problému přistupovat David Rodin, kterého jsem zmiňoval už v předchozí části.

---

¹⁷VELEK, Josef, *Kapitoly z teorie spravedlivé války*, Praha, Filosofia, 2014, s. 21.

¹⁸Tamtéž, s. 27.

Základním stavebním kamenem Rodinovi teorie spravedlivé války je správné pochopení práva na individuální sebeobranu. Morální ospravedlnění zabití v případě obrany je možné, protože útočník svým vražedným útokem ztrácí právo na to nebýt zabit. A to i přes to, že právo na život je univerzální a má ho jak obránce, tak i útočník.¹⁹ Rodin pochybuje o této aplikaci morálního ospravedlnění na válku mezi dvěma státy. Tvrdí, že jsou dvě úrovně války. Jednak lze válku chápat jako vztah mezi jednotlivými osobami a jednak jako vztah mezi jednotlivými státy, jakožto nadosobními entitami.

K této problematice je proto třeba přistupovat dvojím způsobem. Prvním způsobem je, že sebeobrana států je ekvivalentní formě sebeobrany jednotlivých osob. Rodin však tvrdí, že tento výklad musí ztroskotat. Jako důvod uvádí, že v dnešním mezinárodním právu se píše, že vojáci mají právo zabít nepřátelské vojáky, kteří vůbec nikoho neohrožují, takže se nejedná o nutnou sebeobranu. Také stát, který je napaden, má právo se bránit i přesto, že nejsou ohroženy vůbec žádné životy.²⁰ Můžeme vidět, že zde není přímé ohrožení a neodvrací se bezprostřední smrtící útok. Přesto si myslím, že zabití vojáka vojákem je morálně v pořádku, protože už tím, že se přidal k armádě počítá s případem, že může být válka. Dle mého názoru, při vyhlášení války ztrácí voják právo nebýt zabit jiným nepřátelským vojákem. Musím také podotknout, že Rodin není utilitaristou, a odmítá nějaké větší a menší zlo.

Druhý způsob je takový, že dochází k analogii, přičemž nositelem práva na sebeobranu jsou státy jako takové, stejně tak jako mají právo na sebeobranu jednotlivci. Rodin tvrdí, že vojenská síla chrání hodnoty, které jsou vlastní společnému životu. Tento život bychom zde nazvali národem. Tedy se zde dá mluvit o „jednotlivci“ jakožto národu, který vyznává stejné hodnoty. Právě zde Rodin zmiňuje nedokonalost této teze, protože spousta států je složena z různých národů, které například vyznávají i jiné hodnoty. Pokud se v takto rozdílném „národě“, najde přece jen nějaké společná hodnota, tak podle Rodina musí být dostatečně hodnotná pro celek.²¹ Všichni se však na této hodnotě musí shodnout. Problémem však je, když se na ní neshodnou všichni obyvatelé daného státu. Pokud by se na ní neshodli, znamená to, že nejsou jednotní ve svém chápání národa.

Zde tedy naráží na univerzálnost práva na sebeobranu. Při aplikaci této teorie by některé státy právo na sebeobranu měly a některé ho ztratily. Rodin tedy dospěl k závěru, že

---

¹⁹VELEK, Josef, *Kapitoly z teorie spravedlivé války*, Praha, Filosofia, 2014, s. 35.

²⁰Tamtéž, s. 37.

²¹Tamtéž, s. 38.

neexistuje žádná analogie mezi ospravedlněním individuální a kolektivní sebeobranou jednotlivých osob proti vražednému útoku a individuální a kolektivní sebeobranou jednotlivých států proti agresi cizího státu. Tedy do důsledku poukázal na to, že je problematická sama teorie spravedlivé války v kontextu mezinárodního práva. Tudíž vyvozuje, že v dnešním světě nemůže existovat žádné legitimní právo na individuální a kolektivní sebeobranu proti agresi jiného státu.²²

Druhým revizionistou teorie spravedlivé války je Richard Norman. Ten k problému přistupuje jiným způsobem. Tvrdí, že cílené zabití jiného člověka je bytostně špatné a k ospravedlnění takového činu je zapotřebí vážný a nezpochybnitelný důvod. Uznává však, že existují výjimečné a extrémní případy, které mohou takový čin omluvit. Tento případ je takový, že se snažíme zabránit již probíhajícímu vražednému útoku.

Podle Normana je v současné morální teorii převládající názor, že vražedný útočník pozbývá práva na život ve chvíli, kdy začne svůj vražedný útok. (Jak jsem již psal výše, pozbývá práva nebýt zabit.) Pokud útočníka obránce zabije, poté neporušil jeho právo na život, protože toto právo již útočník neměl. Norman problematizuje právě toto chápání práva, protože opomíjí práva útočníka. Obrana je tak brána jako potrestání, avšak co když se šlo útoku vyhnout třeba útekem.²³ Norman zde naráží na problém, kdy obránce je v situaci samozvance, tudíž soudce, porota i kat. Podle něho ospravedlnění zabití vražedného útočníka je možné jen na základě vynucené volby. Vynucená volba je taková volba, kdy se musí obránce rozhodnout mezi dvěma právy na život, a to svým a útočnickovým. Jedinou možností na vyhnutí se zabití útočníka je tak obětování svého života. Norman však upozorňuje na to, že útočník neztrácí své právo na život, tudíž by se měl tomuto činu vyhnout. Pokud však opravdu jiná volba není, tak obránce získává právo útočníka zabít. Pokud se však tohoto konfliktu účastní třetí osoba, má také právo útočníka zabít, co navíc, i ona musí bránit napadeného. Důvodem je, že já mám právo na to obětovat svůj život, ale třetí osoba nemá právo obětovat můj život. Norman upozorňuje, že toto se netýká jen aktu vraždy. Vztahuje se to též na znásilnění, znevolnění, zotročení nebo únos.²⁴ Norman toto uvažování aplikuje na teorii o spravedlivé válce.

Při konvenční válce je ohrožena politická suverenita, územní celistvost státu či národní pospolitosť. Podle Normana toto nejsou důvody, které by ospravedlnily zabíjení

---

²²VELEK, Josef, *Kapitoly z teorie spravedlivé války*, Praha, Filosofia, 2014, s. 40.

²³Tamtéž, s. 31.

²⁴Tamtéž, s. 33.

nepřátelských vojáků, protože přímo nikoho neohrožují, jelikož je zde vždy možnost kapitulovat. Morálním problémem pro Normana je tedy jen případ, kdy je agrese cizího státu „evidentním“ zlem, protože probíhá prokazatelné vyvražďování, znásilňování, znevolňování či zotročování obyvatelstva. Zde se totiž civilisté dostávají do tragické morální slepé uličky, protože musí volit mezi zachováním vlastního života a obětováním života „nevinných“ útočníků. Norman poukazuje na to, že pokud budeme vycházet z analogie individuální a kolektivní sebeobrany jednotlivých osob a individuální a kolektivní sebeobrany jednotlivých států²⁵ vůči agresi jiného státu, může se stát bránit jen tehdy, pokud je obyvatelstvo pod skutečnou hrozbou.²⁶ Norman tedy chce poukázat na to, že dnešní mezinárodní právo, které je založeno na takovýchto analogiích, je vlastně nesprávné. Protože ona analogie je nesprávná. Myslím si, že neexistuje žádný „nevinný“ útočník, protože, jak jsem již jednou poznamenal, když voják vstoupí do armády, tak souhlasí, že může být zabit. Tudíž zde nevidím žádnou morálně slepou uličku.

Jak však poznamenává Velek, tyto a další revizionistické pokusy o zpochybnění práva na individuální a kolektivní sebeobranu proti agresi nejsou příliš přesvědčivé. Mezinárodní právo totiž chápe akt agrese vůči jinému státu jako zločin a každý stát má právo se proti tomuto zločinu bránit. Může se bránit, protože ve státě žijí lidé, kteří mají práva na svobodu a utváření svého života na území svého státu. Pokud je ohrožena územní celistvost státu, poté jsou porušena práva prostého lidu, včetně práva na život. Tudíž stát je oprávněn k tomu, jak z právního, tak z morálního hlediska, tomuto porušování práva z hlediska teorie spravedlivé války čelit.²⁷

---

²⁵Kolektivní sebeobranou států je míněna aliance států vůči společnému agresorovi, například za 2. světové války aliance Spojenců.

²⁶VELEK, Josef, *Kapitoly z teorie spravedlivé války*, Praha, Filosofia, 2014, s. 34.

²⁷Tamtéž, s. 40.

Změna pohledu na teorii spravedlivé války – terorismus

Je třeba si uvědomit, že zatím jsme vždy mluvili o spravedlivé válce v rámci doposud stávajících konvenčních válek. Ovšem pohled na spravedlivou válku se mění po 11. září 2001 a dalších velkých teroristických činech.²⁸ Abych však mohl psát o této změně, je potřeba nejprve nastínit, co je to terorismus.

Terorismus je pouhá forma propagace, která má za účel několik věcí. Zastrasování, provokace, násobení chaosu a opotřebovavací „válka“. Zastrasující akce míří přesně na určitý sektor lidí. Například na mladé muže, aby se nepřidávali k boji proti nim. Nebo aby civilisté nepomáhali armádám „nepřítele“. Provokace fungují trochu jinak. Zde se jedná o činy, které chtějí vyprovokovat stát, aby zasáhl nadměru represivně, krutě nebo despoticky. Pokud se takto stát zachová, teroristé získávají příznivce, sympatizanty nebo dokonce bojovníky proti tomuto režimu. Násobení chaosu je někde na půlce cesty, tyto činy mají za úkol vyvolat v lidech nejistotu nebo dokonce paranoiu, toto může vyústit ve dva výsledky. Buď bude teroristům na nátlak civilního obyvatelstva vyhověno, nebo civilisté budou požadovat tvrdší a autoritativnější vládu. Posledním cílem je opotřebování nepřítele. Tento způsob je celkem jasný, cílem těchto útoků jsou co nejvíce hodnotné věci a symbolické, které budou teroristé ničit tak dlouho, dokud jim stát nevyhoví v jejich požadavcích.²⁹

Ruský kníže Kropotkin prohlásil, že jediný čin, může mít vyšší propagandistickou hodnotu než milión pamfletů.³⁰

Prvním problémem je, že terorismus může být zaměněn za jinou formu politického násilí, jako například válku guerill nebo válku konvenční. Jsou i jiné formy politického násilí jako státní převrat či povstání, ale ty si s terorismem splést téměř nelze.³¹ Odehrávají se v hranici stávajícího společenského uspořádání. Nicméně je pravdou, že i pravidelná vojska, partyzánské skupiny nebo dokonce i velké kriminální skupiny se někdy uchýlí k teroristickým činům, to z nich však ještě nedělá teroristy v pravém slova smyslu. Aby

---

²⁸Září 2001 je nutné brát i z hlediska symboliky. Geneze terorismu je samozřejmě delší, již od jakobínského teroru.

²⁹CORTE IBÁNEZ, Luis de la, *Logika terorismu*, Praha, Academia, 2009, s. 26.

³⁰Tamtéž, s. 23.

³¹Tamtéž, s. 19.

bylo tedy opravdu jasné, co je terorismus, popíše rozdíl mezi konvenční válkou, partyzánskou válkou a terorismem.

Zprvé počet. Ve válce konvenční bojují celá vojska, sbory, divize. V partyzánské pouze čety, družstva, prapory. Terorismus obsahuje pouze malou skupinu lidí, ponejvíce do deseti osob. Pokud se podíváme na výzbroj, v konvenční je to opravdu celá výzbroj armády včetně těžkých zbraní. Při válce partyzánské se používají lehké pěchotní zbraně. Ovšem terorismus používá hodně výbušnin, útočné pušky, ruční zbraně, granáty ale také auta-bomby, bomby s dálkovým ovládním atd.³² Zde musím vložit svou poznámku, nejen auto-bomby ale už jen auta jako taková. Myslím si, že opatření proti terorismu ve smyslu „Zakážeme poloautomatické zbraně nebo zbraně s větší kapacitou zásobníku, protože s nimi byl spáchán teroristický čin“ je asi tak logické, jako kdybych řekl „Zakážeme nákladní automobily a ostré nože, protože s nimi byl spáchán teroristický čin.“ Nicméně vraťme se k definici terorismu.

Taktika v konvenčních válkách je jasná, spolupráce jednotlivých jednotek a kombinace konvenčních válečných strategií. Při partyzánské válce se jedná o taktiku typu komanda. Terorismus se zde opět vyjímá. Jeho taktikou jsou únosy, vraždy, aktivace výbušnin, sebevražedné útoky atd. Cíle těchto taktik jsou samozřejmě také jiné. U klasické války je to obzvláště průmysl, vojenské jednotky nepřítele a dopravní a komunikační infrastruktura. Cíle partyzánské skupiny jsou vojenské cíle, policie a zaměstnanci státní správy. Cíle teroristických skupin, jsou takové, aby vyvolaly strach. Jsou to například státní symboly, političtí představitelé a všeobecně zástupci nebojujícího obyvatelstva.³³ Zde je krásně vidět, že terorismus má své jméno oprávněně. Slovo terorismus totiž pochází z latinského *terrere*, což znamená strašit nebo děsit. Svůj pravý význam však terorismus získal až v dobách jakobínského teroru ve Francii. Zpět však k definici.

Pokud se podíváme na cílený a sledovaný dopad takového konfliktu tak u konvenční války je to materiální destrukce, u partyzánské především fyzické opotřebení nepřítele a u terorismu je to již zmiňovaný strach a psychologický nátlak. Nyní však přijdou tři body, které jsou podle mého nejlépe charakteristické pro terorismus. Armáda v konvenční válce, chce kontrolovat území na kterém bojuje. Stejně tak to chtějí i partyzánské skupiny. Teroristé nikoliv. V konvenčních válkách bojují vojáci v uniformách, partyzáni často

---

³²CORTE IBÁÑEZ, Luis de la, *Logika terorismu*, Praha, Academia, 2009, s. 22.

³³Tamtéž, s. 22.

vystupují v uniformách, ale někdy si situace vyžaduje přestrojení. Nicméně teroristé ani žádné uniformy nemají. Natož aby bojovali odlišeni od civilního obyvatelstva. Posledním bodem jsou bojové oblasti. U konvenčních válek se válka odehrává na frontě, která je veřejně známá. V partyzánských konfliktech se boj odehrává na místě sporu. Pro teroristy však něco jako geograficky vymezené bojové území neexistuje.³⁴

Toto jsou základní, nicméně nezbytné informace, pro pochopení problematiky terorismu. Přeci jen, pokud se podívám na předchozí definice spravedlivé války, tak podle těchto bodů je s terorismem poněkud problém. Jak chceme uzavírat smlouvy, posuzovat podmínky *ius ad bellum*, *ius in bello* a *ius post bellum*, které jsou rozhodující pro tradiční teorii spravedlivé války ve filozofii, s teroristickou organizací, která podle práva vlastně ani neexistuje? Pokud na ní budeme vztahovat mezinárodní právo na individuální a kolektivní sebeobranu, jako analogii na právo na sebeobranu jednotlivce, poté musíme dospět k závěru, že taková organizace žádná práva (kromě základní listiny práv a svobod, vztahující se však na jednotlivé osoby) nemá. Protože mezinárodní právo mluví o státech, národech nebo mezinárodních organizacích, jako je OSN apod. Poté by tak tedy nebylo legitimní vést vojenskou akci, i jako obranou, proti teroristům na území jiného státu bez jeho svolení nebo alespoň pod mandátem rady bezpečnosti, protože nebyla vyhlášena oficiálně válka a i kdyby, tak teroristé nemají žádné své území. Dalším velkým problémem je právě to neoznačení vojenských jednotek. Jak tedy poznám, že je dotyčný civilista nebo terorista? Neměl by tedy mít voják právo takového člověka zastřelit, protože podle všeho toto je „uniforma“ teroristy?

Uniformy a vojáci se objevují ve válkách. I malé dítě ví, že opakem války je mír. Pokud ovšem půjdeme do detailů a podíváme se na to, co je to válka a co by se v ní mělo dodržovat podle haagských konferencí z let 1899 a 1907, které jsou svým způsobem dodnes platné. Všichni vědí, že zakázané věci, z těchto úmluv byly použity i během první a druhé světové války. Nebudu teď však řešit prostředky. Jde mi o to, že se v textu haagské konference píše, že každá válka musí být vyhlášena a poté ukončena mírovou dohodou mezi mocnostmi. Zde je zásadní problém. Druhá světová válka byla ukončena, ale plynule přešla do něčeho, čemu se říkalo „studená válka“, nikým nevyhlášena, nikým neukončena. Byl tedy ve světě mír? Nebo byla válka? Pokud se mluví o válce s mafií nebo drogovými kartely, je to legitimní válka?³⁵ Mají mafiáni nebo dealeri nějaké

---

³⁴CORTE IBÁNEZ, Luis de la, *Logika terorismu*, Praha, Academia, 2009, s. 23.

³⁵HOBBSAWM, Eric, *Globalizace, demokracie a terorismus*, Academia, Praha, 2009, s. 23.

uniformy? A co právě terorismus? Může tedy voják nasazovat svůj život ve „válce“, která vlastně neexistuje? Vojákem je zde jen příslušník ozbrojených sil. Terorista nebo kdokoliv jiný, kdo je účastníkem této „války“ není vojákem. Je vším možným: zločincem, bojovníkem za *pravdu*, teroristou, gaunerem, vrahem. Kde bere takovýto člověk právo na to vraždit?

Myslím, že v předchozích kapitolách jsem poukázal na to, že válka, pokud jsou dodrženy správné postupy, může být spravedlivá. Problémem však je, že toto staré pojetí války mezi státy je již pryč. Dnešní konflikty jsou jiné, a proto se k tomuto problému musí přistupovat jinak. Je třeba poznamenat další věc, kterou ukáží na příkladu Irské republikánské armády a Spojeného království. Bojovníci IRA se považovali za vojáky, a vyhlásili Anglii válku, takže pokud zabili jiného vojáka, brali to tak, že jsou v právu a nemusejí se z tohoto činu zpovídat zákonu. Nicméně Britové nikdy tento konflikt nebrali jako válku, ale jako policejní akci za pomoci armády. Tudíž každý člen IRA byl pro Brity teroristou a zločincem, nikoliv vojákem.³⁶ Tento akt byl ze strany Spojeného království logický, protože neuznali suverenitu Irské republikové armády a také nepřipustili občanskou válku. Stát je stát a ten kdo porušuje zákon je zločinec. Pokud se však podíváme na předchozí seznam a činnost terorismu, je jasné že IRA byli teroristé.

---

³⁶HOBBSAWM, Eric, *Globalizace, demokracie a terorismus*, Academia, Praha, 2009, s. 24.

Mučení – příčiny a důsledky

K mučení dopadeného teroristy, disponujícího důležitými informacemi o bombě ukryté na veřejném místě v určitém konfliktu, budu přistupovat z utilitaristického pohledu. To v tomto případě znamená, že to bude z takového pohledu, aby mučení teroristy přineslo štěstí většímu celku. Když jsem psal o tom, že se teorie spravedlivé války mění a změnily, tak je potřeba si položit otázku, zda nemají utilitaristická řešení větší platnost než dříve, a to za okolností, kdy teorie spravedlivé války selhává.

Představme si, že můžeme ohrozit jednoho teroristu a způsobit mu bolest. Tím, že mu způsobíme bolest nebo ho budeme mučit, potenciálně zachráníme spoustu životů. Máme právo to udělat? Nebo spíše máme právo to neudělat a nechat lidi zemřít?³⁷ Jak jsem psal již v předešlé kapitole, kde jsem se zabýval osobní obranou, tak my nemáme právo nechat jiného člověka zemřít. Naší povinností je ohroženého člověka bránit. Není toto stejný případ?

Jsou zde však určitá utilitaristická východiska, která musí být promyšlena. Jedním z nich je porovnání kvantity a kvality, které se budu věnovat později. Dalším neopomenutelným východiskem je „znalost“ budoucnosti. Tím se myslí, že nebude mezi zachráněnými například další „Hitler“. Posledním východiskem je jasný předpoklad toho, že ten, na němž je páčáno mučení je vinen. Musíme však počítat s tím, že pokus o záchranu nemusí být úspěšný. Jsem si velmi vědom, že každý takovýto čin může být a pravděpodobně i bude symbolem úpadku lidských práv. Jak Bentham poznamenal, že je třeba brát v potaz, že přínosy musí převažovat nad náklady³⁸, to znamená dvě věci. Zaprvé, že ospravedlňuje například zabití 99 lidí, když jich 100 zachráníme. Zadruhé, že nemůžeme zabít 100 lidí, když víme, že jich zachráníme pouze 99. Tento paradox je dle mého potřeba zdůraznit. No ale co když tyto počty neznáme? Co kdybychom mučili děti nebo ženu podezřelého, což by mělo pravděpodobně větší efekt?³⁹ Co když se nám tyto počty ukáží až po vyřešení dané situace? V tomto případě jsem se dostali na kluzký svah a bortí se nám tak trochu země pod nohama. Ovšem představme si, že ti ohrožení jsou naši nejbližší. Co dokážeme

---

³⁷WHITE, James E., *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination*, Cengage Learning, 2011, s. 65.

³⁸Tamtéž, s. 65.

³⁹Tamtéž, s. 65.

pro ně v takové chvíli udělat? Budeme řešit takovéto věci? Kde se v tu chvíli nachází nějaká etika a morálka? Problémem je, že to nelze posuzovat z nezáúčastněné strany. Ještě předtím je nutné stanovit určité limity. Jak píše James E. White, tento kluzký svah nepovažuje za konec debaty o mučení, ale jen nabádá k opatrnosti.⁴⁰ Argument kluzkého svahu založen na historickém základu a lidské zkušenosti.

V souvislosti s mučením nesmím opomenout porovnání s trestem smrti. Jak je možné, že trest smrti je legální v některých státech a mučení je ženevskými konvencemi zcela ilegální. Vezmu jako příklad Spojené státy americké, kde je v některých státech ještě trest smrti. Je však lepší ukončit život zločince a jeho „potenciální užitečnost“ ukončit s jeho životem? Nebo je lepší dostat všechny informace za pomoci nelegálního prostředku? Tyto informace mohou být pro společnost daleko užitečnější než odstrašující příklad veřejné popravy.

White ve své knize dále argumentuje, že kdybychom si mohli vybrat mezi měsícem vězení nebo zbičováním, tak tvrdí, že každý racionální člověk by si vybral bič. Proč? Protože ještě nikdo nezemřel na modřiny a bolest. Tvrdí však, že mnoho vězňů je znásilněno, zmláceno, pobodáno a různě ještě zmrzačeno a mučeno.⁴¹

V naší informované době je smrt podceňována, je všude kolem nás, jen se podívejme, kolik lidí vidíme zemřít denně v televizi. Když si přečteme v novinách, že ten a ten zemřeli tímto způsobem, nechává nás to chladnými. Naopak bolest je nadhodnocena. Je nedovolená, je prostě tabu.⁴² Filmový průmysl i zmiňované noviny se bolesti vyhýbají nebo s bolestí pracují velmi obezřetně.

White dále naráží na problém, zda zachovat existenci státu nebo charakter státu.⁴³ V tomto kontextu se jedná o to, zda zachovat charakter státu takový jaký je nebo byl v situacích, které si žádají jiná řešení, například v situaci obdobné teorii tikající bomby. Přece jen se říká, že stát tvoří také jeho kulturní hodnoty. Když ale stát nebude existovat, nebudou ani transparentní hodnoty. Proto je zde otázka po existenci státu. Zda není lepší se snížit k činům za hranicí zákona, ale zachovat suverenitu a svobodu státu. K řešení tohoto problému vedou tři cesty. Zaprvé umožnit bezpečnostním službám, aby mohly

---

⁴⁰WHITE, James E., *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination*, Cengage Learning, 2011, s. 66.

⁴¹Tamtéž, s. 67.

⁴²Tamtéž, s. 67.

⁴³Tamtéž, s. 67.

využívat prostředky za hranicí práva. Zadruhé cesta pokrytectví. Dělat, že to není správné, ale mít k určitým věcem přivřená oči. Zatřetí ošetřit zákonem meze, za které se již nesmí v žádném případě.⁴⁴

James White ve své knize dále simuluje situaci, kdy může demokratický stát užít preventivního činu, kterým může být například mučení. Tento stát nakonec takovýto preventivní čin nevyužije. Alan Dershowitz, jehož článek White ve své knize použil, si klade otázku. Jaký vztah má takovýto stát ke svému obyvatelstvu?⁴⁵ Simulovaná situace se týká 11. září 2001, kdy by mohl nějaký takovýto preventivní čin zachránit mnoho životů. Má tedy demokratický stát zachovat občanské svobody nebo zachovat život civilistů?

Otázka efektivnosti mučení v konfliktu se nám může ukázat i na příkladu Francouzů v Alžírsku během občanské války. Tam Francouzi mučili Alžírany, a nakonec to bylo bez většího efektu.⁴⁶ Nakonec se Alžírsko osamostatnilo od Francie a tento konflikt za sebou nechal mnoho psychicky narušených lidí. Takový byl efekt mučení v Alžírsku. Mučení tam bylo především jako odstrašující prvek. Ne jako prvek získávání informací.

Dobrym testem pro to, co by mělo nebo nemělo být uděláno, je říct si, zda bychom takový čin zveřejnili. Nemusíme zveřejnit takovou informaci hned, ale s odstupem času.⁴⁷ Jakmile však takovou věc zveřejníme, civilisté se pravděpodobně rozdělí na dvě skupiny. První bude spokojena s tím, že stát použil vše co mohl, aby je ochránil. Druhá skupina bude žádat, aby ten, kdo použil ilegální praktiky byl hnán k odpovědnosti. Říká se, že cesta do pekla je dlážděna dobrými skutky. White píše, že cesta k tyranii je dlážděna nároky na odpovědnost.⁴⁸ Dovolím si, trochu odbočit a podpořit toto tvrzení. Za situaci meziválečného Německa Hitler obvinil židovskou komunitu. Byl to jen nárok na odpovědnost, který skončil největším válečným konfliktem světa. Komunisté zase označovali za odpovědné takové lidi, kteří měli majetek. V demokratické společnosti máme zpětnou vazbu ohledně odpovědnosti za takovéto činy. Jsou jimi zákony, soudy, vláda. Proto je potřeba si také uvědomit, že každá vláda si musí za takové situace vybrat

---

⁴⁴WHITE, James E., *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination*, Cengage Learning, 2011, s. 67.

⁴⁵Tamtéž, s. 68.

⁴⁶Tamtéž, s. 68.

⁴⁷Tamtéž, s. 69.

⁴⁸Tamtéž, s. 69.

mezi dvěma zly. Prvním je zachování občanských svobod a druhým je otázka bezpečnosti.⁴⁹

Zde je další věc, kterou musíme brát na vědomí. Vláda, president, soudci nebo vrchní generál jako výkonné orgány, by měli rozhodovat o takovýchto činech. Nicméně se tomu tak neděje, protože o tom, zda někdo bude mučen nebo bude k němu nějak jinak nelegálně přistupováno, rozhoduje například agent FBI, CIA neb o dokonce člen policie. Přitom, když by o tom rozhodovaly ony výkonné orgány, mohlo by být vše daleko transparentnější.⁵⁰

Když se řekne mučení, častokrát si představíme inkvizici, středověké mučírny, gestapo nebo Stalinovy čistky. Proto je velmi obtížné si představit, že mučení může i zachraňovat životy. John Langbein z univerzity Yale, který se zabývá mučením ve středověku a na přelomu novověku, tvrdí že mučení i tehdy bylo potřebnou součástí právního systému. Tvrdí, že společnost musí mít nějaký prostředek, který odhalí i skryté nebo tajné zločiny. Přiznání k nějakému zločinu pod vlivem mučení stačí k zahájení vyšetřování. To znamená, že samotné přiznání nestačilo na to, aby byl člověk zadržen. Nikdy nesloužilo jako dokázání viny. Tyto praktiky se však nevztahovaly na obvinění z čarodějnictví.⁵¹

Jde tedy o to, že společnost, která má možnost zabránit nějak teroristickým činům, tak musí učinit. Zároveň zařadit tuto možnost do soudnictví.⁵² V praxi by to tedy fungovalo tak, že kdybychom měli důvodné podezření teroristického činu, tak bychom měli právo podezřelého zadržet a soudce by zhodnotil, jak je ohrožení závažné. Pokud by bylo opravdu závažné, mohlo by dojít na mučení, které by v tu chvíli bylo legální. Vím, jak jsem již psal dříve, že je to zásadní narušování základních lidských práv. Zde však vyvstává další otázka, zda jsou si všechna lidská práva rovna. Má přednost právo nebýt mučen před právem nebýt zabit? Pokud budeme posuzovat obě dvě práva stejně, tak to znamená, že podezřelému dáváme možnost svůj čin provést. Naší obranou je v tu chvíli doufat, že se mu teroristický čin buď nepovede nebo že ho policie dokáže zadržet dříve, než bude čin dokonán. Mým názorem je, co bylo napsáno výše, že pokud existují nějaké

---

⁴⁹Tamtéž, s. 69.

⁵⁰WHITE, James E., *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination*, Cengage Learning, 2011, s. 70.

⁵¹Tamtéž, s. 70.

⁵²Tamtéž, s. 71.

kroky, které můžeme podniknout abychom zabránili takovému útoku, tak je naší povinností tyto kroky učinit.

Chtěl bych ještě poznamenat, že pokud by bylo mučení v soudnictví a právu, bylo by mnohem jednodušší řešení práva obviněného. Jednak by tento čin mohl být oprávněn a za druhé i samotný obviněný by se mohl lépe bránit, protože by se jednalo o právní a „přiznaný“ čin.⁵³ Nebylo by to tak, jak jsem psal výše, pouze nějaký čin, který rozhodl agent nebo policista. Jehož řešení by bylo plné dokazování a soudních sporů.

Dalším myslitelem, kterého budu zmiňovat je Uwe Steinhoff. Tento myslitel dává za příklad film *Drsný Harry*, aby poukázal na fakt, kdy hlavní hrdina postřelí pachatele, který unesl dívku. Poté se ho ptá, kde dívka je. Zraněný pachatel ale pouze mluví o svých právech a o tom, že mu musí Harry pomoci. Ten mu však nepomáhá, a naopak mu na ránu šlape, čímž ho mučí. Pachatel poté velmi ochotně sdělí, kde se unesená dívka nachází. Zachoval se správně? Dle Steinhoffa ano. Agresor měl pravdu, se svými právy. Ale tím, že je agresorem, sice neztrácí všechna práva, ale jeho právo na život je menší než právo obránce nebo unesené dívky.⁵⁴ Domnívám se, že toto je velmi přesvědčivý argument, nicméně si myslím, že všechna jeho práva jsou menší. Nejen právo nebýt zabit.

Steinhoff se staví proti Alanu Dershowitzovi, s jeho argumenty ve prospěch mučení, svou vlastní protitezí, že nemůžeme vědět, zda máme správnou osobu a nevíme, zda má dotyčná osoba správné informace.⁵⁵ Jak jsem již zmiňoval, toto je jeden z předpokladů utilitarismu.

V dnešní moderní době převládá ve světě liberalismus a mučení je nekompatibilní s liberalismem, protože liberalismus je o svobodě a svým způsobem i lidských právech. Liberalismus je ovšem, vzato do detailu, o svobodě nevinných. Základní hodnotou liberálů je ochrana svobody nevinných proti agresorům. Odvolávání se na liberalismus tedy odpůrci mučení příliš nepomůže.⁵⁶ Celou tuto poslední kapitolu, se snažím argumentovat tak, že skrze nelegální proces mučení, můžeme chránit nevinné. Takže podle názorových doktrín liberálů bychom nakonec měli dojít ke stejnému závěru, že mučení je za určitých okolností přijatelnou a užitečnou věcí.

---

⁵³WHITE, James E., *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination*, Cengage Learning, 2011, s. 72.

⁵⁴Tamtéž, s. 83.

⁵⁵Tamtéž, s. 84.

⁵⁶Tamtéž, s. 85.

Odůvodnit takovýto akt, je ve výsledku snazší než odůvodnit trest smrti. Opět však musím zdůraznit, že se jedná o odůvodnění, nikoliv o ospravedlnění mučení. Akt mučení je jen adekvátním aktem obrany při přímém ohrožení, tudíž je to odvrácení nebezpečí. Steinhoff dodává, že žádný působivý argument proti mučení nelze najít ani provést.⁵⁷

Je třeba nahlížet na tento problém i z širšího kontextu, a nikoliv skrze morální absolutismus. To znamená absolutní a bezpodmínečný zákaz mučení. Nebo se můžeme bavit o legálním zákazu mučení. I pokud bude situace adekvátní, mučit někoho v případě teroristického útoku ještě neznamená, že je vše po legální rovině v pořádku.⁵⁸ Naopak není důkaz toho, že zavedení právních závazků a pojistek pro výjimky mučení by snížilo brutalitu. Ani že by vedlo k větší odpovědnosti pro tajnou službu.⁵⁹

V této kapitole se zabývám především situací, která nastane v případě tikající bomby. Mučení, které probíhá například v Guantanamu nebo Abu Ghraibu v Afgánistánu nemá co dočinění s případem tikající bomby nebo případem *Drsného Harryho*, kdy jsou v sázce životy nevinných.⁶⁰ Mučení je tedy praktikou, která musí být striktně ošetřena zákonem, ale její užitečnost a efektivita jsou pro případy, které jsem zmiňoval, nepopíratelné.

---

⁵⁷WHITE, James E., *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination*, Cengage Learning, 2011, s. 85.

⁵⁸Tamtéž, s. 86.

⁵⁹Tamtéž, s. 88.

⁶⁰Tamtéž, s. 88.

Závěr

Věřím, že stanovené cíle, které jsem v úvodu nastínil, byly dodrženy a popsány. V první kapitole jsem se věnoval historii teorie spravedlivé války, kde jsem ukázal, že v historickém kontextu byla válka chápána v mnoha ohledech rozdílně, přesto ale byla vždy po splnění daných kritérií určitými mysliteli obhajována jako spravedlivá. Stejně tak se přistupovalo i k míru. Zásadním stanoviskem však bylo, že jak válka, tak mír se uzavírá mezi státy. Některé myšlenky jsou platné i do dnešní doby, ale v současné době minimum států je ve válečném konfliktu s jiným státem. Dnes se převážně jedná o války občanské nebo mezinárodní intervence do různých států, kde se aktivně bojuje vůči terorismu. Pokud vzpomeneme na takzvané „Arabské jaro“, které začalo konce roku 2010 je pravdou, že mezinárodní intervence proběhla i tam, kde se nebojovalo proti terorismu, ale kde se porušovala lidská práva. K takovéto intervenci je zapotřebí mandát OSN, který ne vždy je udělen. Porušování práva na suverenitu bez mandátu OSN, dle mého názoru hraničí s aktem válečným. Bez vyhlášení války, by se takovýto čin mohl posuzovat jako válečný zločin. Věřím, že právě problematiku uzavírání míru a vyhlášení válek s teroristickými organizacemi jsem nastínil dostatečně.

Dále jsem se snažil abych přesně definoval, kdo je teroristou. Jak jsem ukázal ve třetí kapitole, je značný problém poznat a rozpoznávat činnosti guerillových válek nebo partyzánských skupin. Strach, nejistota a smrt jsou typické pro teroristické útoky. Hlavně medializace a teatrálnost jsou důležitými pomocníky teroristů. Chtěl jsem poukázat na problém, kdy již nemůžeme definovat, kdo proti komu bojuje, na situaci, kdy již neexistuje frontová linie. Válka se zde vede proti civilnímu obyvatelstvu. Pokusil jsem se popsat nárok teroristů na svá práva a jejich vztah ke spravedlivé válce. Zde jsem poukázal na problém, kdy se na válku hledí z mezinárodního práva, které je velice důležité pro vedení a ukončení spravedlivé války.

Nejen hypotetická práva teroristů na vedení války ale také práva obránců na vedení války proti teroristům. Tato problematika se jevila z počátku jako jednoznačná, nicméně při pohledu revizionistů teorie spravedlivé války na tento problém, již tak jednoznačná není. Věřím však, že jsem tyto revizionistické přístupy dostatečně vyvrátil a dokázal, že nejsou platné při pohledu na vedení ozbrojeného konfliktu proti teroristům. Snažil jsem se

ukázat, že teroristé vlastně žádná válečná práva z hlediska teorie spravedlivé války nemají, protože nejsou válčící stranou, což si myslím bylo i dokázáno.

Je nesmírně problematické někomu upírat základní lidská práva, jako právo na život nebo právo nebýt mučen. Jak jsem zmiňoval, utilitarismus má za cíl lidské štěstí. V teorii o tikající bombě jsem se snažil právě tuto problematiku objasnit. Pokud bude mučení teroristy, který chce zabít velký počet lidí, neodvratným způsobem pro dosažení bezpečí pro lidi, je to ta správná cesta. Svých základních lidských práv se vzdal ve chvíli, kdy se začal pokoušet takovýto čin uskutečnit. Zde však jdu až do extrému, protože si myslím, že nelze měřit život životy. To pro mne znamená, že není důležité, jestli tento terorista ohrožuje bombou stovky nebo desítky lidí. Stačí když ohrožuje jen jednoho jediného člověka. Práva na svůj život se vzdal, avšak tento ohrožený člověk se jej nevzdává, jak bylo poznamenáno ve druhé kapitole. Ačkoliv nemám právo obětovat něčí život, jsem nucen pomoci, a to kvůli stavu bezprostředního ohrožení druhého.

Několikrát jsem v této práci také zmínil, že voják při vstupu do armády se zříká svého práva nebýt zabit. Chtěl bych však dodat, že nebýt zabit jiným vojákem. Právě zde jsem se musel opět vrátit k teorii spravedlivé války a války jako takové, kde jsem se snažil dokázat, že terorista vlastně není vojákem. Je zarážející, že v dnešní armádě je možné odmítnout povolání jet někam na zahraniční misi. Myslím, že tento úkaz je úzce spjat i s řešenou problematikou. Přeci jen, k čemu nám je voják, který nebojuje. Jak však může bojovat, když nejsme ve válce? Jak může bojovat proti nepříteli, který není vojákem?

Chtěl bych ještě zmínit, že doufám v to, že někomu tato práce zproblematizuje jasné vidění světa terorismu. A nejen terorismu ale také všech možných válečných konfliktů historie, které se možná zdáli nepochopitelné a nespravedlivé. Již staří antičtí filosofové věděli, že spravedlnost nelze uchopit a nelze popsat bez konkrétních příkladů. Je pravda, že i teorie spravedlivé války je takováto. Věřím, že i terorističtí aktivisté jsou přesvědčeni o své spravedlivé válce a spravedlivém boji. Věřím, že na takovýto „spravedlivý“ boj mají své teorie.

Co napsat závěrem? Snad jen to, že věřím, že se dočkáme světa, kdy nebudou teorie o spravedlivé válce nebo jakémkoliv jiném násilí zapotřebí, že nebude zapotřebí aplikovat utilitaristické myšlení na něco tak důležitého a neodbytného jako ohrožení velkého celku obyvatelstva, že moderní západní svět nebude potřebovat betonové zátarasny při vánočních trzích. Věřím, že létat na dovolenou se nebude muset jen tam, kde je bezpečno.

Použitá literatura

SUTOR, Bernhard. *Od spravedlivé války ke spravedlivému míru? Etapy a šance procesu dějinného poučení.* Praha: Filosofia, 2014, ISBN 978-80-7007-421-3

VELEK, Josef. *Kapitoly z teorie spravedlivé války.* Praha: Filosofia, 2014, ISBN 978-80-7007-425-1

HOBBSAWM, Eric. *Globalizace, demokracie a terorismus.* Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1725-3

CORTE IBÁNEZ, Luis de la. *Logika terorismu.* Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1724-6

WHITE, James E. *Contemporary Moral Problems: War, Terrorism, Torture and Assassination.* Cengage Learning, 2011, ISBN 1111523517